

Географія

Вивчення географії у 2012-2013 навчальному році буде здійснюватись за збірниками програм:

- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка. 6-11; видавництво Перун. 2005,2006 рр.
- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка. видавництво Навчальна книга; 2005.
- Збірник навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного та технологічного циклу. Географія України. видавництво Вікторія; 2008.
- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи Географія. Економіка. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень. – Київ, 2010.

Географічні курси вивчатимуться в уже традиційному порядку:

6 клас – «Загальна географія» закладає основи формування у школярів понятійно-термінологічного апарату фізичної географії, через розгляд на доступному віковому рівні знань про географічну оболонку, закономірності її будови і розвитку. Вивчення спрямоване на формування планетарних уявлень про Землю, взаємодію і взаємопроникнення компонентів природи в межах географічної оболонки. Основні підручники, що можуть бути використані при вивченні зазначеного курсу це:

Географія. 6кл. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Генеза. 2006

Загальна географія.6 кл. Бойко В.М., Міхелі С.В. Педагогічна преса. 2006

Географія. 6 кл. Скуратович О.Я. та інш. Педагогічна преса. 2006

Загальна географія. 6 кл. Булава Л.М., Машченко О.М., Ільченко В.Р. Довкілля-К. 2006

Географія. 6 кл. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Навчальна книга. 2006

7 клас – «Географія материків і океанів» навчальний предмет, який розкриває знання про диференціацію і цілісність природи Землі, розширює і конкретизує уявлення учнів походження материків і океанів, просторову неоднорідність Землі, прояв географічних закономірностей на глобальному і регіональному рівнях, особливості життя та діяльності людей у різних географічних умовах, закріплюються навички роботи з загальногеографічними та тематичними картами. Основні підручники, що можуть бути використані при вивченні зазначеного курсу це:

Географія материків і океанів. 7 кл. Бойко В.М., Міхелі С.В. Зодіак-ЕКО. 2007

Географія материків і океанів. 7 кл. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Генеза. 2007

Географія материків і океанів.7 кл. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Навчальна книга. 2007

8 клас – «Фізична географія України» навчальний предмет, який забезпечить вивчення особливостей природи як умови життя та господарської діяльності людини. На початку вивчення курсу пропонується ознайомлення з адміністративно-територіальним поділом України, тому що при вивченні майже всіх фізико- та економіко-географічних об'єктів доводиться постійно звертатися до адміністративних одиниць, знаходячи ці об'єкти на карті. Географія 8-го класу є завершальним для шкільної природничо-географічної освіти, тому значна увага під час його викладання приділяється, крім вивчення нових понять і закономірностей, поглибленню й узагальненню теоретичних знань з фізичної географії. Підручники, що можуть бути використані при вивченні зазначеного курсу це:

Фізична географія України. 8 кл. Шищенко П.Г., Муніч Н.В. Зодіак-Еко. 2008.

Фізична географія України.8 кл. Дідчук І.Л., Заставецька О.В., Брущенко І.В. Прем'єр. 2008

Фізична географія України.8 кл. Булава Л.М. та ін. АН ГРО ПЛЮС. 2008

Фізична географія України. Пестушко В.Ю. Генеза. 2008

9 клас – «Економічна і соціальна географія України», навчальний предмет в якому розкриваються питання населення і трудових ресурсів держави, розвитку і розміщення господарства. Географії України в 9-му класі відводиться роль завершального для основної та

пропедевтичного для старшої школи. Розглядається питання про історико-географічне формування території. Значна увага приділяється вивченню проблем розміщення населення, його природного і механічного руху, національного складу. Детально аналізується географія галузей господарства країни, зовнішньоекономічних зв'язків та економічних районів України. У цьому курсі розглядаються проблеми сталого розвитку та їх прояв на території України, показано місце України в світі. Цей навчальний предмет є також початковим етапом економічної освіти школярів, сприяє їхній адаптації до життя в умовах ринкової економіки, тому програма містить питання про економічну систему України, країни, типи підприємств за формами власності, аналізуються складові економічного потенціалу країни. Підручники, що можуть бути використані при вивченні зазначеного курсу це:

Географія. 9 кл. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Генеза. 2009

Географія. 9 кл. Садкіна В.І., Гончаренко О.В. Оберіг. 2009

Географія. 9 кл. Гілецький Й.Р. Підручники і посібники. 2009

Географія. 9 кл. Надтока О.Ф., Топузов О.М. Світ знань. 2009

Як і в попередні роки, вивчення географії України у 8-му та 9-му класах рекомендуємо завершувати викладанням 17-годинних курсів (за рахунок годин варіативної складової навчального плану) «Фізична географія своєї області» та «Економічна та соціальна географія своєї області». Завдяки такому підходу, спираючись на краєзнавчий принцип, вчитель дає наукові географічні поняття на основі вивчення своєї місцевості та допомагає наочно допомогти учневі у вивченні господарської діяльності населення рідного краю. Здобуті знання сприятимуть прищепленню учням любові до рідної землі, створять підґрунтя для того, щоб у подальшому учень орієнтувався на географічну освіту. При викладанні географії своєї області можна використовувати географічні атласи областей України «Моя мала батьківщина» створені колективом видавництва «МАПА-Київ». Викладання такого курсу має здійснюватись відповідно програми «Рідний край». Для викладання такого курсу підготовлено навчально-методичне забезпечення: бібліотека краєзнавчих підручників та програм по кожному регіону. Це «Київщинознавство. 1-11 класи» (навчальна програма курсу за вибором) Довгань А.І. та ін. Київський ПОПК; 2009; «Київщинознавство. 3- 11 класи» (навчально-методичний комплект) Довгань А.І. та ін. Київський ПОПК; 2009; «Рідний край. Одещина»; «Рідний край. Полтавщина»; «Рідний край. Хмельниччина.»; «Рідний край. Кіровоградщина»; «Рідний край. Черкащина»; «Рідний край. Луганщина» а також великий перелік програм і посібників, підготованих і схвалених до використання предметною комісією з географії Науково-методичної ради з питань освіти МОНмолодьспорт України для окремих регіонах країни, районів, а подекуди окремих міст і сіл.

Для підготовки до ДПА використовується «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії. 9 клас» (авт. Р.В. Гладковський, А.І Довгань, Л.Б. Паламарчук, В.В. Сovenko).

Необхідною складовою успішного навчання з географії є картографічна грамотність. Сучасна картографічна база засобів навчання представлена стінним картами, атласами, контурними картами комп'ютерними картографічними програмними педагогічними засобами навчання, які видаються двома видавництвами ДНВП «Картографія» та ПрАТ «Інститут передових технологій» їх продукція пройшла науково-методичну експертизу предметної комісії та комісії із засобів навчання та шкільного обладнання та отримала грифи «Рекомендовано МОНмолодьспорт України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Вивчення географії в усіх класах потребує більш ретельного аналізу ситуації з охорони природи та посилення екологічної складової у навчальному і виховному процесі при вивченні географії. Для цього в рамках діяльності ОБСЄ і потреби знаходження та підтримання розумної рівноваги між європейською економіками та європейською системами, потенціал яких не безмежний, змушує шукати різні шляхи покращення інформування і виховання підростаючого покоління, пройшов експертизу і отримав гриф «Схвалено МОНмолодьспорт України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» посібник «Зелений пакет для школярів», матеріали якого доцільно використовувати для формування практичних навичок навчання та

оцінювання інформації екологічного змісту. Національна система загальної середньої освіти отримала якісний продукт з питань охорони довкілля та сталого розвитку важливою рисою якого є його міждисциплінарний характер. Посібник містить матеріали, які дозволяють учням розв'язувати життєві ситуації, приймати свідомі рішення, формувати екологічну поведінку, навчити бережно ставитися до природи, до здоров'я, стати активним громадянином своєї держави.

Вивчення географії в старшій школі на рівні стандарту, академічному та профільному забезпечується в процесі вивчення курсу «Соціально- економічна географія світу» з використанням навчальної програми для ЗНЗ, видавництва «Перун» та підручників, що рекомендовані МОНмолодьспорт України «Географія. 10 клас.» Г. Уварова, В. Пестушко Генеза. 2010; «Географія. 10 клас.» В. Коберник, Р.Коваленко, Оберіг. 2010. Вивчення географії у 10-х класах стандартного (базового) і академічного рівнів у 2012-2013 навчальному році буде здійснюватися у межах систематичного курсу «Соціально-економічна географія світу», загальний обсяг якого 52 години (1,5 години на тиждень). Цей курс має інваріантне ядро змісту, визначене програмою для загальноосвітніх навчальних закладів. Проте, обсяг і глибина викладу навчального матеріалу, а також його прикладна спрямованість може, за бажанням учителя, дещо відрізнятись в класах, що працюють за рівнем «стандарту». При цьому варто пам'ятати, що «рівень стандарту» завершує обов'язкову шкільну географічну освіту.

У сучасному змісті курсу «Соціально-економічна географія світу» підсилено ідеї економізації, соціологізації, екологізації і гуманізації шкільної географії. Це обумовило головні завдання вивчення географії у 10-му класі, серед яких: засвоєння старшокласниками системи знань про різноманітний і динамічний світ, взаємозв'язки природи, населення і господарства на усіх територіальних рівнях, формування розуміння географічної специфіки регіонів і країн світу; оволодіння вміннями поєднувати глобальний, регіональний і локальний підходи для аналізу соціально-економічних процесів і явищ; розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей старшокласників через ознайомлення їх з важливими географічними особливостями і проблемами світу, його регіонів і країн; виховання толерантності, поваги до різних народів і культур; формування вміння знаходити і застосовувати географічну інформацію для оцінки важливих соціально-економічних процесів сучасного міжнародного життя.

В умовах глобалізації світового господарства важливим для географічної освіти старшокласників є показ своєрідності організації національних господарств різних країн світу, виявлення їх спільних та відмінних рис, особливостей трансформації до сучасного конкурентного ринкового середовища. Тому необхідно приділяти увагу аналізу моделей господарського розвитку країн світу, звернути більшу увагу на ті з них, що знаходяться у безпосередній близькості від України, показувати сучасні тенденції розвитку світового господарства в умовах глобалізації та економічної інтеграції.

Організація профільного навчання з географії буде здійснюватись в 10-11 класах за навчальною програмою «Географія. Профільний рівень» (авт. Т.Г. Гільберг, Л.Б. Паламарчук, В.В. Безуглий) та підручниками «Географія. Підручник для 10 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. Профільний рівень», (авт. Л. Б. Паламарчук, Т.Г. Гільберг, В.В. Безуглий), Генеза. 2010, «Географія. Підручник для 11 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. Профільний рівень», (авт. Л.Б. Паламарчук, Т.Г. Гільберг, А.І. Довгань) Генеза. 2011.

Даний курс розрахований на 350 годин (по 5 години на тиждень у 10-11 класах) й охоплює десять взаємопов'язаних розділів. Кожен розділ включає теми, в яких висвітлено основний зміст навчального матеріалу.

Вивчення географії на профільному рівні дозволяє максимально використовувати загальноосвітній і культурологічний потенціал географії як навчального предмета, дає можливість випускникам на основі системи географічних знань, умінь, навичок самовизначитися у мінливому навколишньому світі, продовжити освіту в відповідній галузі.

При складанні тематичного плану варто пам'ятати про регіональний компонент географічної освіти – вивчення географії свого краю, області, району, регіону. Це допоможе

більш повно розкрити виховний і розвивальний потенціал предмета – любов до своєї місцевості, країни; сприятиме формуванню екологічної культури та конструктивному географічному мисленню.

Практичну частину програми становить практикум, що є важливою й обов'язковою складовою уроку географії. Після теоретичних питань розглядаються прикладні відомості, структуровані навколо глобальних проблем світу та ідеї збалансованого розвитку суспільства. Практичні роботи передбачають розв'язання географічних, екологічних й економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, проведення міні-досліджень, соціологічного опитування, дискусій, конференцій, семінарів, телемовств, усних журналів, презентацій, експертиз, «круглих столів», референдумів, ділових ігор, моніторингових досліджень, розробки проектів, написання рефератів, творчих робіт, індивідуальних і колективних проектів. Мета проведення цих робіт може бути різною: мотиваційна, навчальна, контролююча тощо.

Особливу увагу необхідно звернути на вивчення розділу програми «Географія своєї області», на який відведено 23 години. У зв'язку з обмеженими можливостями щодо обсягу матеріалу підручника, враховуючи індивідуальні особливості регіонів і значну кількість адміністративних одиниць, матеріал до даного розділу у підручнику відсутній. Разом з тим це ніяким чином не знижує його важливості і глибини вивчення. Навпаки, вивченню даного розділу потрібно приділити особливу увагу, оскільки він сприяє формуванню патріотизму, любові до малої Батьківщини, допомагає краще зрозуміти основні економічні, екологічні і соціальні процеси. Кожен регіон має підготовлені навчальні посібники, підручники, атласи, картографічний матеріал. Під час вивчення даного розділу доцільно використовувати такі форми роботи, як: семінари, конференції, круглі столи, зустрічі, екскурсії, дослідження. Важливу роль необхідно надати проектній технології. Засобами проведення таких занять мають стати архівні документи, матеріали краєзнавчих відділів бібліотек, статуправлінь, управлінь і відділів обласних і районних адміністрацій, краєзнавчих музеїв, центрів зайнятості, будинків природи, виставок, установ і організацій, Інтернет-ресурси тощо.

Орієнтація географічної освіти на компетентнісний підхід робить акцент на практичну складову шкільної дисципліни, оскільки її зміст лежить в основі формування ключових компетенцій як освітніх результатів. Досягнення педагогічних цілей дозволяє акцентувати увагу в навчальному процесі на діяльнісній частині його змісту, тобто посиленні уваги на формуванні вмінь школярів. Тому виконання практичних робіт є важливою і невід'ємною частиною навчального процесу у профільній школі. Програмою передбачено виконання 57 практичних робіт, що становить 32% навчальних годин. Ефективній реалізації практичної складової навчальної програми належить «Практикуму» (11 клас, автори: Гільберг Т., Довгань А., Паламарчук Л.). Обов'язковою умовою є перевірка практичних робіт, оскільки оцінка виконує мотиваційну, контролюючу і коригуючу функції. Значна кількість практичних робіт не потребують письмової перевірки, оскільки проводяться у вигляді семінарських занять, представлення (захисту) групових проектів, конференцій, «круглих столів», дискусій (25%).

Навчальні роботи виконуються під керівництвом вчителя, який пояснює послідовність дій, показує зразок виконання і формулює завдання для первинного закріплення дій учнями. Тренувальні роботи націлені на відпрацювання, вдосконалення та корекцію умінь. Ці роботи виконуються на уроці під контролем вчителя, або у формі домашнього завдання, результати якого відстежує вчитель. Підсумкові роботи виконують контролюючу функцію. Вони здійснюються школярами з найбільшим ступенем самостійності. Їх завдання розраховані на перенесення засвоєних умінь і дій в умови, подібні з навчальними і тренувальними роботами, або в нові умови. Саме тому результати підсумкових робіт можуть бути порівняні з результатами контрольних робіт і фіксуватися колонкою оцінок у класних журналах. Результати навчальних і тренувальних робіт виставляються за бажанням учнів, але враховуються педагогом для організації навчального процесу на наступних уроках.

Програма курсу задає напрямок змісту практичних робіт. У зв'язку з цим вчителю географії рекомендується виділити у змісті програми, яка використовується, практичні роботи, які носять навчальний і тренувальний характер, і роботи - підсумкового характеру. Учитель на

її основі планує їх у навчальному процесі, враховуючи ступінь навченості школярів. У календарно-тематичному плануванні необхідно відобразити зміст і вид практичних робіт (за ступенем навченості) та затвердити на методичному об'єднанні вчителів географії.

Для проведення практичних робіт у профільних класах доцільно виділяти цілий урок. Такі уроки проводяться як уроки-практикуми, що за дидактичною метою орієнтовані на навчання прийомам і способам дій, їх систематизацію та узагальнення, перевірку (контроль) рівня оволодіння школярами певними вміннями.

Організація роботи школярів повинна підкорятися чітко заданій меті, сформульованої на мові дій учнів, що сприяє активізації роботи учнів. Завдання для практичних робіт можуть мати різні форми: удосконалення навиків роботи з картографічним матеріалом (нанесення географічних об'єктів на контурну карту, робота з електронними картами), географічними джерелами інформації, розв'язання географічних задач тощо; практичні роботи дослідницького і творчого характеру (складання картограм, картодіаграм, маршрутів, комп'ютерних презентацій, схем, характеристик географічних об'єктів, виявлення закономірностей, написання есе, оцінка статистичних показників, суспільних явищ, складання прогнозів, проведення міні-досліджень).

Географічні курси, які найбільш суттєво пов'язані з географічним профілем представлені у збірнику програм «Програми для профільних класів загальноосвітніх навчальних закладів.» видавництва «Педагогічна преса». Більшість програм уже добре знайомі вчителям, але серед нових програм і курсів, що отримали гриф МОНмолодьспорт України – це програма курсу за вибором „Основи геоінформаційних систем і технологій” 10-11 кл.

Курс розрахований на вивчення основ геоінформаційних систем і технологій у 10-11 класах старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів усіх профілів природничо-математичного, технологічного напрямку. Вивчення курсу пропонується в обсязі 35 навчальних годин після вивчення основ інформатики за програмою 9 класу та географії за курсом 6-9 класу, основних засад роботи з комп'ютерною технікою та комп'ютерною

Для вивчення курсу підготовлено навчальний посібник „Основи геоінформаційних систем і технологій” видавництва ДНВП „Картографія” (автори В.І. Остроух, Л.М. Даценко). Навчальний посібник схвалено до використання в загальноосвітніх навчальних закладах (лист МОНмолодьспорт України від 15.03.2011 р. за №1.4/18-779).

Як і в основній допрофільній для реалізації завдань профільного навчання в школі важливими є картографічні знання.

Для підготовки до ДПА використовується «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії. 11 клас» (авт. Р.В. Гладковський, А.І Довгань, Н.І. Забуга, Л.Б. Паламарчук, В.В. Совенко)

Перелік посібників, які можуть бути використані при вивченні географії постійно оновлюється, друкується в щорічному інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та розміщені на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту: (www.mon.gov.ua) та веб-сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти : (www.iitzo.gov.ua).

Суттєву допомогу для підвищення свого фахового рівня та у підготовці до уроків з географії вчителям надають журнал “Географія та економіка в сучасній школі” Міністерства освіти і науки України і газета “Краєзнавство. Географія. Туризм”.